

Minnen och hågkomster om gamla Trollhättan

För TT:s julläsning december 1952 av
förre brevbäraren Karl Eriksson, Skoftebyn

Den välvda Hjulvarnsbron över Hjulvarnsbäcken eller Svinnebäcken år 1898.
Källa: Innovatums bildarkiv.

Trollhättan i april 2017
Annika Hjortkap

Mest av allt ångrar jag nu på gamla dagar att jag icke som barn eller ung nedskrev mina upplevelser i en dagbok eller gjorde andra anteckningar så att jag nu kunde få någon ordningsföljd på händelserna. Därför blir denna minnesteckning tagen så att säga huller om buller, utan några data.

Min far var slussvakt vid äldsta slusslinjen

och i slussvaktbostaden närmast altanen föddes jag 1886. Om dessa första år minnes jag naturligtvis icke så mycket, men att jag en gång tappade min mössa och en annan gång en liten leksaksbåt från altanen ned i slussen, det minnes jag ändå. Men som far tjänstgjorde just nedanför så fick jag dem tillbaka. Som liten pys sprang jag på den smala gången bredvid slussen, som på den tiden icke var försedd med räcke som det nu är, och förorsakade mina föräldrar mycken oro och ängslan att jag skulle ramla i. Altanen var min käraste lekplats och jag grät bittert när de tog bort taket från denna. På denna tid var även Åkersberg en liten lantgård med stall och ladugård (där nu parkerings- och omnibusshållplatsen är belägen). Där fanns bland andra djur även en bagge, som jag ville leka med. Men jag fick en knuff så jag hamnade på en gräsbacke intill. En annan gång hade min mor gått till torget på lördagsmorgonen och lämnat mig ensam. Far var vid slussen och jag tyckte det blev långsamt. Vi hade ett sådant där stort köksbord med stora bordskivor som räckte nästan ned till golvet. Under detta bord förvarades ett stort baktråg, som ofta fanns i många hem förr i tiden, då stora bak förekommo. I det tråget lekte jag, men så blev jag sömning och somnade in. När mor kom hem blev det stor ängslan och undran vart jag tagit vägen. Det letades och frågades grannarne och även far tillfrågades, men ingen hade sett mig. Av pratet och ropen vaknade jag och kröp fram.

I sinom tid blev far pensionerad och flyttade från Åkersberg till Skoftebyn över en vinter. Där hyrde vi en liten lägenhet icke långt från "Syringens" hus.

I "Hammar-Saras" stuga

På våren 1890 inköpte min far för 50 kronor "Hammar-Saras" stuga något norrut från Hjulksvarnelund. Den hörde under häradsskrivarebostället Stallbacka. Vid samma tidpunkt byggdes Strömsbergs kvarns mjölmagasin, och ett stickspår "sjöspåret" utlades från stationen ned till kanalen. De arbetare som om dagarna byggde magasinet, hjälpte far om kvällarna.

Ett av dessa första år vi bodde här i "Lugnet", som vår stuga kallades, minnes jag en pingst med så förfärligt väder, som det icke sedan förekommit, vad jag kan minnas. Två ångbåtar "Lidköping" och "Eos" från Lidköping kommo fullastade med folk på lustresa till Trollhättan, men på grund av den nästan orkanartade storm med snöyra som uppstått fortsatte icke båtarna ned till Trollhättan, utan lade till vid mjölbryggan och mesta folket stannade kvar ombord, medan en stor del av dem kom till oss och köpte kaffe och ägg som de fick koka och äta till sina smörgåsar. Fram emot eftermiddagen gävo sig båtarna iväg hemåt igen med, kan man tänka sig, mycket ledsna och besvikna resenärer.

Gå i skola i Tunhem eller Trollhättan

När jag sedan blev så gammal att jag skulle börja skolan, blev det en mycket besvärlig tid. Då den stenhage som ännu till en del finnes kvar invid övre ändan av "Lunnen", då utgjorde gräns mellan Tunhems socken och Trollhättan (förr Gärdhems socken) och jag således bodde i Tunhem ville skolstyrelserna att jag skulle gå i skola där, en väldigt lång skolväg för en liten parvel. Äntligen blev det så efter långa överläggningar mellan de båda skolstyrelserna, att jag fick börja i Norra skolan i Trollhättan.

Liten tidningsredaktör

Om min skoltid vill jag bara nämna något litet, som många av mina skolkamrater även kommer ihåg och drar fram då vi ibland träffas. Hur jag redan i första folkskoleklassen (numera tredje klassen) började rita kartor, och vid ett tillfälle då jag kommit i fjärde eller femte klass, visade min lärare efter lektionens slut, att han visat fel på de siberiska floderna Ob, Jenisej och Lena, för vilket han var mycket tacksam. Ett annat minne från skoltiden har jag. Då jag som tolvåring utgav flera små tid-

ningar, och hade tretton helårsprenumeranter bland såväl lärare och lärarinnor som andra personer. Till och med överlärare Karlinder köpte allt emellanåt en tidning av mig. Vid ett tillfälle när jag kom till skolan efter middagsrasten kom kamrater rusande emot mig och ropade: "Karl Edvin har satt in sig i tidningen". Gick efter skolans slut in till Betty Back och fick läsa i Trollhättans Tidning något om att de ej vetat om att de haft en konkurrent här i samhället (eller något i den stilen). "Det är en smärt och smart folkskolegosse, som utger en liten tidning med det klingande namnet "Rosen i Saron". Han är på samma gång redaktör, illustratör, kolportör och löparnisse. Gott gry." Så var det lite mera i den stilen som jag ej så noga minnes.

När jag skulle gå till skolan

gick jag för det mesta en genväg över nuvarande campingplatsen och den väg som ännu finnes kvar – fast en villa nu stänger av den gamla vägen till en öppning i stenhaget, där en ladugård, den så kallade "Johan Zinos" ladugård ännu så sent som 1894-1895 låg kvar. Sedan gick den gamla genvägen över bergen på östra sidan tätt intill Hjul- kvarns ladugård och vidare över en spång över bäcken. Denna bäck förorsakade många gånger förseningar till skolan, då efter kraftiga och ihållande regn, bäcken växte ut till en sjö, som ibland kunde nå ända upp emot landsvägen. Då spången var under vatten, måste jag gå till stenbron, men sjön var även här så bred att det var omöjligt ta sig fram.

Då återstod inget annat än att vända om och gå den väg som nu går mellan vattenverket och Folkets Park och fram till sjöspåret och på så sätt komma fram till landsvägen och Storgatan.

På min tid där vid Hjul kvarn, var där vägen till Lunnen går fram, en allé av fruktträd med äpplen i mängder, som föll traktens barn väl i smaken.

I villan Hjul kvarn har bland många andra även filosofie doktor Liljefors – en släkting till konstnären – bott en tid.

Där Folkets Park nu ligger

var förut stora gården, likaså där västra delen av Hjulksvarns egnahemsområde är beläget, dessutom en del skog.

I Lunnen och på ovannämnda egnahemsgården hölls en gång ett lantbruksmöte. I Lunnen var de utställda djuren placerade i närheten av stenhaget ungefär där musikpaviljongen ligger. Utställningen av arbetande maskiner och ånglokomobiler med mera var på de gården där egnahemmen först började byggas på Hjulksvarn. På sistnämnda gården blev sedan (troligen) den första idrottsplatsen, där fotboll och löpningar ägde rum.

Till Idrottsplats under innevarande sommar lär komma att upplåtas fältet invid Hjulksvarnelundsskogen, där utställningen härom året var anordnad.

Tidningen Trollhättan 2 maj 1906

Musikpaviljongen i Lunnen år 1944, som byggdes år 1913.
Källa: Innovatums bildarkiv.

Ett annat minne

från min skoltid. En vintermorgon hade vi allihop hemma sett fel på klockan. Ute var det isgata och kanalvägen – som jag alltid gick vintertid emedan den var mera upptrampad av arbetsfolk från Malöga och däromkring liggande platser – var som en glasruta med lutning åt båda sidorna. Som kanalvägen under järnvägsbron knappast var mer än trekvarts meter bred, vågade jag icke gå där, utan fick försöka ta mig

uppför trapporna till järnvägen krypande på alla fyra och så äntligen fram till grindarna vid Storgatans övre ände. Jag kunde då inte begripa varför det var mörkt i nästan varje hus jag gick förbi och likadant var det i skolan då jag kom dit. Gick då in till Betty Back, som alltid var tidigt uppe. Då fick jag höra att klockan bara var sju. Hade således gått hemifrån före halv sju i stället för halv åtta. Det var ju bara att sitta hos henne tills skolan började.

Lämningar av tändsticksfabrik i Trollhättan

Mellan mitt hem och kanalvaktsbostaden hade fordom funnits en liten stuga "Mäckes" eller "Mäcke-Petters" stuga. Detta har jag bara hört gammalt folk tala om. Enda kvarlevan av denna fanns i en syrenberså omkring en stor rund sten. Mellan vårt hus och Lunnen fanns lämningar av källarmurarna till en tändsticksfabrik, varav icke mycket i dag återstår. Det mesta av stenen i dessa tjocka murar gick då den stora villan uppfördes där. I dessa nu omtalade källarvalv, som åt det håll nuvarande campingplatsen ligger, voro ganska höga, så vi barn kunde gå under valven, voro våra roligaste lekplatser. Ett stort nöje var också att åka på mjölmagasinet tralla. Den brukade vi köra en bra bit uppåt banan mot stationen och så åka nedåt tillbaka. Det blev en väldig fart utför. Många gånger blev både kamrater och trallen skadade då den med väldig fart törnade mot stoppbommarna lite bortom magasinet. Till slut blev trallan fastlåst vid järnvägsskenan för att undvika svårare olyckor.

Bland minnen från Lunnen

minnes jag särskilt väl, när jag vid festtillställningar där fick höra en fonograf för första gången. Det var en enarmad man, jag minnes icke nu namnet, som hade en sådan apparat med små gummislangar att ha i öronen. Varje stycke man fick höra kostade fem eller tio öre.

Några av de fester som höllos i Lunnen - de voro mycket talrika - minnes jag särskilt de, där bondkomiker uppträdde i sina svajiga kostymer och sjöng och pratade till publikens stora förnöjelse. Där

fanns en dansbana av brädlämningar, som togs upp och lades i hög på hösten och sedan lades ut igen på våren. Ett staket av tunna brädor sattes upp runt om banan, som nästan ständigt fick lagas. Och på en upphöjning på banans ena sida, även den av brädor, satt hornmusiken och spelade. Festerna började i regel på lördagskvällarna. Och på söndagarna började festen klockan två. Uppehåll sedan mellan klockan fem och sex då icke ens kaffe fick serveras. De som redan blivit serverade fick sitta kvar. De andra fick vänta. Fotogenlyktor, ibland kulörta lyktor och ibland marschaller (bloss) utefter vägen förbi Hjul kvarnsvillan, utgjorde belysningen. En tid var det förbjudet att dansa alla söndagar, så att en söndag i månaden var det inställt. Då var endast lördagsfest. Om detta förbud var orsaken, eller om det var någon annan förening som ställt till med fester på andra sidan stenhaget, således i Tunhems socken vet jag icke, men några gånger utlades dansbana även på sistnämnda plats.

Hjul kvarnsvillan på 1920-talet.
Där bodde redaktören Erik Wengström som barn under åren 1913-1919.
Källa: Innovatums bildarkiv.

De förlustelser av skilda slag

som förekommo var fiskdamm – närmast kanalvaktbostaden – ferris- eller lyckohjul, tombola, spåkvinnor, karusell för barn, gungor med mera. Servering av kaffe och läskedrycker skedde för det mesta invid stenhaget vid långa bordsskivor, vilande på bockar, med någon presenning som tak vid dålig väderlek. Kaffet kokades i en väldig kokare av särskild kaffekokerska hemma i vår öppna köksspis och bars sedan i en något mindre kittel över stenhaget och hölls varmt över ett fotogenkök. En gång ville denna kokerska gå till festen och få sig en dans, medan min mor ombads att titta till kokaren. Vid detta tillfälle hade mor några dagar lidit av svår tandvärk, men den försvann i ett enda tag då hon lutade sig fram och skulle se om kaffet snart kokade upp. Hon fick ångstrålen just på den kinden, där tanden värkte och hon fick aldrig mera tandvärk på den sidan, fast kinden blev ju skällad.

Många äldre minnes nog den luftbana eller linbana som fanns i många år mellan Knorrens fabrik och Gullöfors bruk, där göter och andra varor forslades högt uppe i luften över skogen och över älven ovanför fallen. Denna luftbana togs antagligen till förebild till en liten sådan vid en fest i Lunnan, fast den var spänd mellan några höga träd högst upp i Lunnan och med lutning nedåt. Detta var ett mycket anlitat nöje för barnen. Ett annat tillfälle i Lunnans historia. Vid en av festerna hade anordnats strider mellan araber och något annat färgat folkslag (jag minnes icke vilket annat det var). De voro iklädda vita lakan och voro svärtade i ansiktet, benen och armarna och sprang omkring och smällde av sina bössor och jagade varandra ibland allt folket under skrån och höga rop: "Ala Malaki, ala Malaki".

Festplatsen genomströvades av inträdesmärkesförsäljare

ty ingångar till festplatsen voro ju otaliga, vid stenhaget till exempel. Fyrverkerier förekommo mycket ofta och jag vet många gånger som raketkäppar slog ner hemma i vår trädgård.

Vid nuvarande campingplatsens norra del synes ännu en del av gamla "vintervägen", som malögaborna och andra där uppåt använde sig av då Älvmeden och Stallbackaan voro tillfrusna, när de körde sina foror över isen.

Ungefär vid Älvmedens mitt på kanalvägen var en stor stenhög uppkastad - enligt en gammal sägen hade en stallbackapiga blivit rånad och mördad på denna plats - man hade funnit blodspår där. Hur härmed förhåller sig, vet väl igen, men en sed var att alla som passerade stället skulle kasta en sten på högen, annars skulle det ske olycka. Jag passerade högen både under mörker och på dagen, men jag kastade aldrig sten på den, och hade naturligtvis aldrig något obehag av detta. Men fick ofta följa en dam som bodde där uppåt förbi högen, emedan hon var mycket mörkrädd.

Inre kanalen var vid denna tid mycket smal och med kraftigt strömdrag, så att båtar med svag maskinkraft icke kunde ta sig fram den vägen på uppgång utan måste gå yttre vägen.

Stenmuren som tidigare markerade gränsen mellan Tunhem och Gärdhem.

Foto i mars 1975.

Källa: Innovatums bildarkiv.

Tre år med tidiga, stränga vintrar

redan i november, då första vintern ett fyrtiotal båtar låg fast i issörjan mellan Brinkebergskulle och Stallbacka minns jag. De hade mycket besvärligt att komma loss och ta sig ner till mjölbryggan. En båt satte sig fast tvärs över vid utloppet i älven vid nedersta udden av Vredens ö. Det tog flera dagar innan alla båtarna kunde komma fram till bryggan och få lossat sina laster på järnvägsvagnar. Och så fick alla båtarna ligga kvar över vintern. Året därpå var likadant men ett trettiotal båtar låg då infrusna. Långt om länge kommo de ner och fingo lossat sina laster. Men blott en del av båtarna låg kvar häruppe. En del av dem kunde, genom att man sågade isen, ta sig neråt hamnen och lägga sig där och en del fortsatte till torrdockan och övervintrade där. Men tredje året blev något bättre, ty då november haft mycket sträng vinter, så att ett antal båtar även då blivit liggande en tid, blev december mildare, så att de flesta båtarna kunde ta sig neråt Lilla Edet och Göteborg.

Elfstad gård sedd från öster i september 1926.

Källa: Innovatums bildarkiv.

Älvstads gårds ladugårdslänga brann ner en tidig vintermorgon, då många djur innebrändes. Mycket folk från Trollhättan kom tillstädes, ty Stallbackaån låg tillfrusen, så att det var lätt att komma över dit.

Från mjölbryggan

skedde i många år vid otaliga tillfällen överfart till Långön, där många festligheter gått av stapeln. I min tidigaste barndom minnes jag den lilla ångbåten "Estrid", som förde festbesökare över dit. Sedan många år efteråt kom "Verdandisten", en motorbåt, även ibland med en lasteka på släp.

Några midsommarfester på Långön minnes jag särskilt, då Exelsiorförbundet hade sina fester där, då troligen för första gången i Trollhättan friluftsteater uppfördes. Det var "Skådebanans" sällskap som uppförde "Värmlänningarna". Något år senare uppförde samma sällskap samma pjäs i Hjulksvarnelund vid den sluttning, litet söder om kanalvaktbostaden, som finnes ned mot kanalen.

Men låt oss återgå till mjölmagasinet och mjölbryggan. På magasinet var då anställd en ung bokhållare vid namn Karlborg, som ofta lekte med mig, då jag kom in på magasinet. Han är nu egen grossist i kaffe och kolonialvaror i Karlstad.

Mellan mjölmagasinet och Strömsbergs kvarn gick en ångbåt "Strömkarlen" även byggd som isbrytare, ty den gick vintern igenom, och hade kapten Karl Olsson till befälhavare och "Karl i Klevshålan" som maskinist. Båten hade två lastrum och nedfällbar skorsten, så den kunde gå under stora järnvägsbron. Vattnet var ju icke då så högt som i våra dagar. Fick många gånger följa med båten till Onsjö och andra gårdar, där de hämtade spannmål. Jag tyckte mycket om att vara nere i maskinrummet på båten, och en gång hade jag smugit mig ner där, då allihop gått in i magasinet. Men sedan luckan fallit igen blev jag så gott som ångkokt, då värmen blev tryckande. Jag kunde heller icke lyfta upp luckan nerifrån. Men denna händelse betog mig lusten att vara ensam därnere.

Under många år av min barndom här uppe lossade tegel- och sandbåtar sina laster på järnvägsvagnar för att transporteras vidare till Mekaniska verkstaden (Nohab).

Ja, det var stränga vintrar

i min barndom med myckenhet av snö. Jag minnes att de flesta vintrarna körde bönderna från Ladugårdsbyn och de omkringliggande trakter-

na med stora foror med hästar och slädar från Trollhättan genom grinden mellan Folkets park och vattenverket och ut på isen och sedan älven uppefter. Och sedan första fabrikerna på Knorren kommit till, körde dess arbetare allt det gods som kom och gick med järnvägen, över isen med stora låga stockslädar, som drogs av två till tre man. En stor, kraftig lastkran stod kvar där, tills den för några år sedan nedtogs.

Vattenverket på Hjulksvarn, odaterad bild.
Källa: Innovatums bildarkiv.

Som ingen landsvägsbro fanns på närmare håll än Kung Oscarsbron, så var Knorrestugans folk mycket anlitade för överrodd om somrarna, och på vintern fingo de som bodde uppåt de trakterna på andra sidan älven lösa gångbiljetter för att få gå järnvägen efter samt passera järnvägsbron. Ja, det var ett rörligt liv på älven och kanalen i forna tider. Om vintrarna då isen låg tjock och säker, var det många både yngre och äldre, som

gjorde skridskofärder uppåt älven ända till Vänersborg. Och om somrarna roddes ekor och roddbåtar i stora mängder förbi hemma, de flesta hade någon som sjöng eller spelade ombord. Många ställde färden till någon av de många holmar och öar som Göta älv är så rikt på här-uppe, bland andra Konvaljön, dit kanalvaktens och vår familj ofta för över till vackra sommarkvällar och hade kaffe med oss. Även Vredens ö var mycket omtyckt utflyktsmål. Och så alla de många lustresebåtar, många med musik ombord, som gingo uppåt Vargön, Brinkebergskulle, Läckö och så vidare.

Ja, på tal om lustresa till Vargön. En gång under min skoltid hade Frälsningsarmén anordnat lustresa dit med en båt (jag tror det var "Elf-kungen"). Det var så mycket folk som skulle med, så båten fick göra två turer. Det var omkring midsommartiden och det hade varit en lång torkperiod. Det var även den söndagen vackert väder då vi for hemifrån. Men framåt förmiddagen kom till en början ett milt, gott regn, men efter en stund blev det annat av. Åskan började dundra på med förfärlig kraft, och hagel så stora som hönsägg vräktes ner så dikena blev nästan fulla av dem och vatten, och på vägarna låg en och en halv decimeter höga drivor hagel. Dessa stenar voro icke runda som vanligt hagel utan kantiga. Nu hör till saken att vi voro på besök hos en släkting till oss, som hade sin stuga alldeles vid foten av Halleberg, så att åskknallarna blevo genom ekot dubbelt starkare. Och dessutom var stugan försedd med ett plåttak, så det blev ett öronbedövande bombardemang. Vi trodde nästan yttersta dagen var kommen. När ovädret gått över och solen börjat titta fram igen, voro alla diken fulla av vatten och hagel, och potatisblasten avslagen. Min äldre halvbroder Julius var med på resan, men hade gått åt ett annat håll och kom till samma ställe där vi voro, efter ovädrets slut. Han hade gått förbi en lada och loge, där armén höll sitt möte, samt även förbi järnvägsstationen, där varenda fönsterruta åt vindsidan var utslagen. Nästan alla hus han gått förbi hade sönderslagna fönsterrutor.

När vi skulle fara hem, stoppade min halvbroder rockfickorna fulla av hagelstenar, men som de naturligtvis började smälta och vår tillfälliga värdinna, som följt oss ett stycke på väg, fick se hur det droppade från hans rock, gick hon tillbaka efter en burk med lock och en tidning att

slå omkring den, men hagelstenarna voro inte mycket större än vanliga då vi kommo hem. Det första vi gjorde när vi kommo till Trollhättan var att gå in till kanalvaktens och visa stenarna, samt få reda på hur det var med våra höns, som de skulle se till under dagen. Vi hade varit mycket oroliga för dessa, men knappast en regndroppe hade fallit över Trollhättan. Ja, detta var ju en avvikelse från skildringen, men jag tycker det kan vara en påminnelse för de äldre som eventuellt voro med på den resan. För övrigt var detta icke det enda tillfället. Samma sommar kommo flera sådana hagelväder med lika stora hagel på andra håll i landet. Men tillbaka till huvudämnet.

Älvens holmar trevliga utflyktsmål

I maj månad varje år for hornmusikkåren en vacker söndagsmorgon upp till Vredens ö, där de stannade ibland hela dagen i ände. Men detta senare har visst fröken Helfrid Pihl skildrat, så detta förbigår jag.

Stora mängder av folk togo sina promenader utefter kanalbanken långt uppåt Stallbacka udde. Men innan man kom dit, hade man en vacker utsiktsplatå benämnd "Lydias grotta", om vilken bygdeskalden Gösta skrivit ett känsligt och vackert poem. (Detta har jag i mina gömmor, och är det någon som icke har läst det och är intresserad därav, står jag gärna till tjänst med en avskrift av det). Det var en mycket högt belägen grotta eller rättare berså med trappsteg urtagna i jorden med bänkar av grästorvor lagda i cirkel och en syrenhäck runt omkring.

I kanalen och älven började kapproddare som vi kallade dem, att ro omkring i långa, smala båtar runt Vredens ö. Även tävlingar för allmänheten i kapprodd i stora, tunga, klumpiga jullar och lättare roddbåtar ägde ibland rum, samt en gång – en tävling av troligen någon simklubb – i rodd i baktråg och stora tvättbaljor (sådana baljor som förr i tiden gjordes av avsågade sirapsfat). Naturligtvis gjorde de så att de kantrade och de fingo simma i land, ty det skulle ju vara skämttävlingar, och sedan upp och klä om sig hos oss. Stora åskådarmassor trängdes på kanalbanken och mjölbryggan.

På en av festerna på Långön

var det en tävling, som jag särskilt minnes. Det gällde att klättra upp för en såpad flaggstång och hämta en börs med fem kronor i. Det var naturligtvis många som försökte men ingen lyckades. Till slut var det en person som smort in händerna och gnott in dem med sand, som lyckades ta ner börsen. Sådant kanske icke gått för sig i våra dagar, men då var väl kontrollen inte så stark.

Vid två särskilda tillfällen har Hjulkvarns ladugård och hölador spelat en viktig roll i bygdens historia: unionsupplösningen 1905 och storstrejken 1909 var nämligen dess ladulänga inkvarteringsplats för militären som skulle bevaka broarna. Och där golfbanan nu ligger voro uppgrävda långa, grunda diken och på upplagda smala stänger hängde långa rader med kokkittlar över elden. I en skogsdunge bortom bergknallen öster därom, i närheten av lokpersonalens bostad, hade militären sin toalett, som bestod av ett djupare, långt dike, där en stång fick tjänstgöra som sittbänk. Allt under bar himmel.

Om det var vid något av dessa två tillfällen, eller jag skulle hellre tro att det var under första världskriget, som Skoftebyns flickor blevo bojkottade av Trollhättans pojkar emedan de dansat med militären. Som synes var militären icke vidare populär på den tiden.

En spång över Hjulvarnsbäcken eller Svinnebäcken cirka år 1890.
Källa: Innovatums bildarkiv.